

DOMSTOLENS DOM
den 26 oktober 1999 *

I mål C-273/97,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG), från Industrial Tribunal, Bury St Edmunds (Förenade kungariket), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Angela Maria Sirdar

och

The Army Board,

Secretary of State for Defence,

angående tolkningen av EG-fördraget, särskilt artikel 224 (nu artikel 297 EG), och av rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor (EGT L 39, s. 40; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 191), särskilt artikel 2,

meddelar

* Rättegångsspråk: engelska.

DOMSTOLEN

sammansatt av ordföranden G.C. Rodríguez Iglesias, avdelningsordförandena J.C. Moitinho de Almeida, D.A.O. Edward och R. Schintgen samt domarna P.J.G. Kapteyn, J.-P. Puissochet (referent), G. Hirsch, P. Jann och H. Ragnemalm,

generaladvokat: A. La Pergola,

justitiesekreterare: byrådirektören L. Hewlett,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

- Angela Maria Sirdar, genom P. Duffy, QC, och D. Rose, barrister, båda med fullmakt från H. Slater, solicitor, The Equal Opportunities Commission,
- Förenade kungarikets regering, genom J.E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, i egenskap av ombud, biträdd av R. Plender, QC, S. Richards och R. McManus, barristers,
- Frankrikes regering, genom K. Rispal-Bellanger, sous-directeur, internationella ekonomiska och gemenskapsrättsliga frågor, utrikesministeriets rättsavdelning, och A. de Bourgoing, chargé de mission, samma avdelning, båda i egenskap av ombud,
- Portugals regering genom direktören L. Fernandes, rättstjänsten vid utrikesministeriets avdelning för gemenskapsfrågor, och Á Seiça Neves, samma avdelning, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska gemenskapernas kommission, genom juridiska rådgivarna P.J. Kuijper och M. Wolfcarius, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 27 oktober 1998 av: Angela Maria Sirdar, företrädd av P. Duffy och D. Rose, Förenade kungarikets regering, företrädd av J.E. Collins, biträdd av R. Cranston, QC, och R. Plender, Frankrikes regering, företrädd av A. de Bourgoing, och kommissionen, företrädd av P.J. Kuijper,

och efter att den 18 maj 1999 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Industrial Tribunal, Bury St Edmunds, har genom beslut av den 28 april 1997, som inkom till domstolens kansli den 29 juli 1997, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG) ställt sex frågor om tolkningen av nämnda fördrag, särskilt artikel 224 (nu artikel 297 EG), och av rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor (EGT L 39, s. 40, svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 191, nedan kallat direktivet), särskilt artikel 2.
- 2 Frågorna har uppkommit i en tvist mellan å ena sidan Angela Maria Sirdar och å andra sidan The Army Board och Secretary of State for Defence angående ett beslut att neka Angela Maria Sirdar anställning som kock i Royal Marines.

Tillämpliga bestämmelser

- 3 Artikel 224 i fördraget har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall samråda med varandra för att genom gemensamma åtgärder hindra att den gemensamma marknadens funktion påverkas av åtgärder som en medlemsstat kan se sig tvungen att vidta vid allvarliga interna störningar som påverkar upprätthållandet av lag och ordning, i händelse av krig eller vid en allvarlig internationell spänning som innebär krigsfara eller för att fullgöra de skyldigheter den har tagit på sig i syfte att bevara fred och internationell säkerhet.”

- 4 Artikel 2.1 och 2.2 i direktivet har följande lydelse:

”1. I följande bestämmelser skall likabehandlingsprincipen innebära att det inte får förekomma någon som helst diskriminering på grund av kön, vare sig direkt eller indirekt, särskilt med hänvisning till äktenskaplig status eller familjestatus.

2. Detta direktiv skall inte hindra medlemsstaterna att utesluta från dess tillämpningsområde den yrkesverksamhet och i förekommande fall den utbildning som leder till denna, för vilken arbetstagarnas kön är avgörande på grund av verksamhetens natur eller det sammanhang där den utförs.”

- 5 I artikel 9.2 i direktivet anges att ”[m]edlemsstaterna skall med jämna mellanrum utvärdera den yrkesverksamhet som nämns i artikel 2.2 för att mot bakgrund av den sociala utvecklingen avgöra, om det är berättigat att bibehålla ifrågasvarande undantag. De skall underrätta kommissionen om resultaten av denna utvärdering”.

Twisten i målet vid den nationella domstolen

- 6 I Förenade kungariket regleras tillämpningen av principen om likabehandling av kvinnor och män i bestämmelserna i Sex Discrimination Act 1975 (lag om könsdiskriminering). I section 85(4) i denna lag föreskrivs följande: "Inga bestämmelser i denna lag kan medföra att en åtgärd blir olaglig som utförs i syfte att säkerställa marinens, arméns eller flygvapnets stridsduglighet."

- 7 Av begäran om förhandsavgörande framgår att de myndigheter som är ansvariga för Royal Marines (marinkåren) har som princip att kvinnor är uteslutna från tjänstgöring i kåren med motiveringen att deras närvaro är oförenlig med kravet på "interoperativitet", det vill säga kravet att varje marinsoldat, oavsett specialisering, skall kunna strida i en kommandotrupp. En redogörelse för denna princip återfinns i en rapport av den 10 juni 1994 med titeln "Nya principer för anställning av kvinnor i försvaret — Konsekvenser för Royal Marines". I punkt 2 b i rapporten, som citeras i punkt 42 i begäran om förhandsavgörande, anges bland annat följande: "Eftersom Royal Marines består av små styrkor, skall alla marinsoldater i krissituationer och vid underbemanning vara i stånd att när som helst tjänstgöra i en kommandotrupp i sin grad och befattning... Om kvinnor anställs i Royal Marines kan denna interoperativitet inte säkerställas."

- 8 Angela Maria Sirdar tog värvning i brittiska armén år 1983 och hade sedan år 1990 tjänstgjort som kock vid ett artilleriregemente, när hon i februari 1994 underrättades om att hon skulle bli friställd från och med februari 1995 av ekonomiska skäl. Denna friställning, som följde efter en utredning av kostnaderna för försvaret, berörde fler än 500 kockar.

- 9 I juli 1994 fick Angela Maria Sirdar ett erbjudande om omplacering vid Royal Marines, som behövde kockar. I skrivelsen med erbjudandet angavs att ett villkor för omplaceringen var att hon klarade en första uttagning och därefter fullgjorde stridsträning. När de ansvariga myndigheterna inom Royal Marines insåg att hon

var kvinna och att hon hade fått erbjudandet av misstag, upplyste de emellertid henne om att hennes ansökan inte kunde godtas på grund av att kvinnor principiellt var uteslötna från denna kår.

- 10 Efter det att Angela Maria Sirdar hade blivit friställd, väckte hon talan vid Industrial Tribunal, Bury St Edmunds, och gjorde gällande att hon blivit utsatt för könsdiskriminering. Denna domstol anser att det behövs en tolkning av fördragets och direktivets bestämmelser för att lösa tvisten och har därför ställt följande frågor till EG-domstolen:

- ”1) Skall principbeslut som en medlemsstat fattar under fredstid eller vid krigsförberedelse i fråga om anställning, yrkesutbildning och arbetsvillkor samt stationering inom försvarsmakten anses falla utanför tillämpningsområdet för EG-fördraget eller dess sekundärrätt, närmare bestämt rådets direktiv 76/207/EEG, när dessa principbeslut fattas i syfte att säkerställa försvarets stridsduglighet?
- 2) Skall beslut som en medlemsstat fattar då den förbereder sig för krig och under fredstid med avseende på värvning, utbildning och stationering av soldater inom marinens kommandotrupper, vilka är avsedda för närstrid med fiendestyrkor i händelse av krig, anses ligga utanför tillämpningsområdet för EG-fördraget eller dess sekundärrätt, när dessa beslut fattas i syfte att säkerställa dessa förbands stridsduglighet?
- 3) Tillåter en korrekt tolkning av artikel 224 i EG-fördraget medlemsstaterna att från tillämpningsområdet för rådets direktiv 76/207/EEG utesluta könsdiskriminering i fråga om anställning, yrkesutbildning, arbetsvillkor samt villkor för avskedande från försvarsmakten under fredstid eller vid krigsförberedelse i syfte att säkerställa stridsduglighet?

- 4) Kan den princip som antagits av en medlemsstat, och som innebär att alla kvinnor under fredstid eller vid krigsförberedelse utestängs från tjänster som 'interoperativa' marinsoldater, undantas från tillämpningsområdet för rådets direktiv 76/207/EEG med stöd av artikel 224? Om så är fallet, vilka riktlinjer eller kriterier skall tillämpas för att avgöra om nämnda princip på detta sätt rättsenligt kan uteslutas från tillämpningsområdet för rådets direktiv 76/207/EEG med stöd av artikel 224?

- 5) Kan den princip som antagits av en medlemsstat, och som innebär att alla kvinnor under fredstid eller vid krigsförberedelse utestängs från tjänster som 'interoperativa' marinsoldater, motiveras med stöd av artikel 2.2 i rådets direktiv 76/207/EEG?

- 6) Om så är fallet, hur skall då de nationella domstolarna gå till väga för att bedöma om tillämpningen av principen är befogad?"

Den första och den andra frågan

- 11 Den nationella domstolen har ställt de två första frågorna för att få klarhet i huruvida beslut som medlemsstaterna fattar i fråga om anställning, yrkesutbildning och arbetsvillkor inom försvarsmakten i syfte att säkerställa försvarets stridsduglighet, i synnerhet marinens kommandotrupper stridsduglighet, faller utanför gemenskapsrättens tillämpningsområde.

- 12 Angela Maria Sirdar anser att domstolen skall besvara denna fråga nekande. Hon menar att det inte finns någon bestämmelse som uttryckligen utesluter försvaret

från fördragets tillämpningsområde och att ett sådant generellt undantag inte kan härledas från de särskilda undantag som av olika skäl föreskrivs i fördraget eller direktivet.

- 13 Den franska, den portugisiska och den brittiska regeringen har däremot gjort gällande att beslut som avser organisationen och administrationen av försvarsmakten, i synnerhet beslut som fattas för att säkerställa stridsduglighet vid krigsförberedelser, faller utanför fördragets tillämpningsområde. Regeringarna grundar sig härvid bland annat på allmänna överväganden beträffande syftet med fördraget och på vissa specifika bestämmelser i fördraget, såsom artikel 48.4 (nu artikel 39.4 EG i ändrad lydelse) och artikel 224.
- 14 Kommissionen anser att beslut som avser organisationen och administrationen av försvarsmakten inte är uteslutna från fördragets tillämpningsområde men kan omfattas av undantaget i artikel 224 i fördraget.
- 15 Domstolen konstaterar att det ankommer på medlemsstaterna, som skall besluta om lämpliga åtgärder för att säkerställa inre och yttre säkerhet, att besluta om organisationen av försvarsmakten. Det betyder emellertid inte att sådana beslut helt och håller måste falla utanför gemenskapsrätten.
- 16 Såsom domstolen redan har konstaterat är det nämligen endast artiklarna 36, 48, 56, 223 (nu artiklarna 30 EG, 39 EG, 46 EG och 296 EG) och 224 i fördraget som innehåller undantag för situationer där allmän säkerhet är hotad och dessa avser exceptionella och väl avgränsade fall. Härav kan man inte sluta sig till att det skulle finnas ett generellt förbehåll i fördraget som utesluter alla åtgärder som vidtas med hänvisning till allmän säkerhet från gemenskapsrättens tillämpningsområde. Om man erkände att det fanns ett sådant förbehåll, vid sidan av de specifika villkoren i fördragets bestämmelser, skulle man riskera att undergräva gemenskapsrättens tvingande karaktär och dess enhetliga tillämpning (se i detta hänseende dom av den 15 maj 1986 i mål 222/84, Johnston, REG 1986, s. 1651, punkt 26; svensk specialutgåva, volym 8, s. 597).

- 17 Begreppet allmän säkerhet, i den mening som avses i de ovannämnda bestämmelserna i fördraget, omfattar både en medlemsstats inre säkerhet, såsom i det ovannämnda målet Johnston, och dess yttre säkerhet (se i detta hänseende dom av den 4 oktober 1991 i mål C-367/89, Richardt och "Les Accessoires Scientifiques", REG 1991, s. I-4621, punkt 22, svensk specialutgåva, volym 11, och av den 17 oktober 1995 i mål C-83/94, Leifer m.fl., REG 1995, s. I-3231, punkt 26).
- 18 Vidare avser vissa av undantagen i fördraget endast reglerna om fri rörlighet för varor, personer och tjänster men inte de sociala bestämmelserna i fördraget, dit den princip om likabehandling av kvinnor och män som Angela Maria Sirdar har åberopat hör. I enlighet med fast rättspraxis har denna princip allmän giltighet, och direktivet är tillämpligt på anställningar inom den offentliga sektorn (se dom av den 21 maj 1985 i mål 248/83, kommissionen mot Tyskland, REG 1985, s. 1459, punkt 16, och av den 2 oktober 1997 i mål C-1/95, Gerster, REG 1997, s. I-5253, punkt 18).
- 19 Härav följer att vad gäller genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män finns det inte något generellt förbehåll för åtgärder som avser försvarsmaktens organisation och som motiveras av skyddet av allmän säkerhet, bortsett från en eventuell tillämpning av artikel 224 i fördraget, som avser en klart exceptionell situation och som behandlas i den tredje och den fjärde frågan (se domen i det ovannämnda målet Johnston, punkt 27).
- 20 Svaret på de två första frågorna blir följaktligen att beslut som medlemsstaterna fattar i fråga om anställning, yrkesutbildning och arbetsvillkor inom försvarsmakten i syfte att säkerställa stridsdugligheten inte generellt faller utanför gemenskapsrättens tillämpningsområde.

Den femte och den sjätte frågan

- 21 Den nationella domstolen har ställt dessa frågor, som bör besvaras före den tredje och den fjärde frågan, för att få klarhet i huruvida det med stöd av artikel 2.2 i direktivet kan vara motiverat att utesluta kvinnor från tjänstgöring i sådana stridsförband som Royal Marines och i så fall på vilka villkor.
- 22 Angela Maria Sirdar och kommissionen, liksom de regeringar som yttrat sig i målet anser, de sistnämnda i andra hand, att skälen för ett sådant uteslutande skall bedömas enligt de kriterier som domstolen har angivit i domen i det ovannämnda målet Johnston och med särskilt beaktande av proportionalitetsprincipen. Den brittiska regeringen menar emellertid att en domstolsprövning inom detta område måste bli begränsad och skall inskränkas till frågan huruvida de nationella myndigheterna skäligen kunde anse att den ifrågavarande politiken var nödvändig och lämplig.
- 23 Enligt artikel 2.2 i direktivet har medlemsstaterna möjlighet att från dess tillämpningsområde utesluta yrkesverksamhet för vilken arbetstagarnas kön är avgörande på grund av verksamhetens natur eller det sammanhang i vilket den utförs. Det skall dock påpekas att bestämmelsen utgör ett undantag från en i direktivet fastställd individuell rättighet och därför skall tolkas restriktivt (se domen i det ovannämnda målet Johnston, punkt 36).
- 24 Domstolen har således exempelvis erkänt att könet kan vara av avgörande betydelse för sådana anställningar som avser vårdare på kriminalvårdsanstalt (dom av den 30 juni 1988 i mål 318/86, kommissionen mot Frankrike, REG 1988, s. 3559, punkterna 11—18) och för viss verksamhet, såsom polisiär verksamhet vid allvarliga interna störningar (domen i det ovannämnda målet Johnston, punkt 37).

- 25 En medlemsstat kan, beroende på fallet, förbehålla kvinnor eller män sådan verksamhet samt den utbildning som leder till denna. I så fall är medlemsstaterna i enlighet med artikel 9.2 i direktivet skyldiga att med jämna mellanrum utvärdera verksamheten i fråga för att mot bakgrund av den sociala utvecklingen avgöra om undantaget från direktivets allmänna regler alltjämt kan bibehållas (domen i det ovannämnda målet Johnston, punkt 37).
- 26 Vid fastställandet av räckvidden av ett undantag från en individuell rättighet, såsom likabehandlingen av kvinnor och män, måste dessutom, såsom domstolen påpekade i punkt 38 i domen i det ovannämnda målet Johnston, hänsyn tas till proportionalitetsprincipen, som är en allmän princip i gemenskapsrätten. Enligt denna princip får undantagen inte gå utöver gränserna för vad som är lämpligt och nödvändigt för att uppnå det eftersträvade målet samt skall likabehandlingsprincipen så långt det är möjligt förenas med de krav på allmän säkerhet som bestämmer villkoren för den ifrågakvarande verksamhetens utförande.
- 27 De nationella myndigheterna har dock, beroende på omständigheterna, ett visst utrymme för skönmässig bedömning när de beslutar om åtgärder som de anser är nödvändiga för att säkerställa allmän säkerhet i en medlemsstat (se domen i det ovannämnda målet Leifer m.fl., punkt 35).
- 28 Det skall därför undersökas om de åtgärder som de nationella myndigheterna har vidtagit, i enlighet med deras utrymme för skönmässig bedömning, under omständigheterna i förevarande fall i själva verket syftar till att säkerställa allmän säkerhet och om de är lämpliga och nödvändiga för att uppnå det målet.
- 29 Såsom har konstaterats i punkt 7 i denna dom motiveras beslutet att neka käranden i målet vid den nationella domstolen anställning som kock i Royal Marines med att kvinnor är helt uteslutna från denna kår på grund av regeln om så kallad interoperativitet, vilken har införts i syfte att säkerställa stridsdugligheten.

- 30 Det framgår av handlingarna i målet att den nationella domstolen redan har konstaterat att organisationen av Royal Marines väsentligen skiljer sig från hur andra brittiska militärförband är organiserade och att Royal Marines är "spjutspetsen" i det brittiska försvaret. Det är således ett förband med små styrkor som skall strida på frontlinjen. Det är visat att inom denna kår tjänstgör faktiskt även kockarna som kommandosoldater på frontlinjen, att alla som tillhör kåren anställs och tränas för detta och att det inte finns något undantag från denna regel vid anställningen.
- 31 Under sådana omständigheter har de behöriga myndigheterna, med användning av sitt utrymme för skönsmässig bedömning vad gäller möjligheten att bibehålla undantaget i fråga mot bakgrund av den sociala utvecklingen, utan att åsidosätta proportionalitetsprincipen kunnat anse att de särskilda villkoren för sådana anfallstrupper som Royal Marines, och i synnerhet den regel om "interoperativitet" som de omfattas av, motiverar att de fortfarande enbart skall bestå av män.
- 32 Svaret på den femte och den sjätte frågan blir följaktligen att det med stöd av artikel 2.2 i direktivet kan vara motiverat att utesluta kvinnor från tjänstgöring i sådana särskilda stridsförband som Royal Marines, på grund av den ifrågavarande verksamhetens natur och det sammanhang i vilket den utförs.

Den tredje och den fjärde frågan

- 33 Med hänsyn till svaret på den femte och den sjätte frågan saknas anledning att besvara den tredje och den fjärde frågan.

Rättegångskostnader

- 34 De kostnader som har förorsakats den brittiska, den franska och den portugisiska regeringen samt kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

— angående de frågor som genom beslut av den 28 april 1997 har ställts av Industrial Tribunal, Bury St Edmunds — följande dom:

- 1) Beslut som medlemsstaterna fattar i fråga om anställning, yrkesutbildning och arbetsvillkor inom försvarsmakten i syfte att säkerställa stridsdugligheten faller inte generellt utanför gemenskapsrättens tillämpningsområde.
- 2) Det kan med stöd av artikel 2.2 i rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om likabehandling av

SIRDAR

kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor vara motiverat att utesluta kvinnor från tjänstgöring i sådana särskilda stridsförband som Royal Marines, på grund av den ifrågavarande verksamhetens natur och det sammanhang i vilket den utförs.

	Rodríguez Iglesias		Moitinho de Almeida
Edward	Schintgen	Kapteyn	Puissochet
Hirsch		Jann	Ragnemalm

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 26 oktober 1999.

R. Grass

G.C. Rodríguez Iglesias

Justitiesekreterare

Ordförande